

Uluslararası Örgütler ve İliberal Demokrasiler-3

Çarşı Hepten Karıştı

Mesut Doğan

Uluslararası Örgütler ve İliberal Demokrasiler yazı serisinin son yazısı, önceki iki yazının bir nevi özeti ve bu yazılara bina edilmiş bir değerlendirme olacak. Örnek olayda Rusya-Ukrayna savaşı olacak elbette.

Bugün "uluslararası örgütlere şüphe ile yaklaşan ve karşılıklı güveninin olmadığı bir ortamda devletleri birbirinden koruyabilecek hiçbir kurum veya yapının olamayacağı ve fırsatlar ve/veya riskler ortaya çıktığında özellikle güçlü devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda harekete geçeceklerine" [ii](#) inanan realist gelenek haklı gibi duruyor.

Uluslararası Örgütler Teorisi açısından ise; mesele uluslararası ilişkilerde ana aktör olarak uluslararası örgütleri nazara veren kurumsal yaklaşımın lehine gibi görünüyor. Olayların öncesinden bugüne kadar adı ana aktör olarak geçenlere baktığımızda; ülke olarak eser miktar Çin ve ABD'nin isimleri dolaşımında olsa da aslan payı uluslararası örgütlerindir. Kahir ekseriyetle iki uluslararası örgütün adı var: NATO ve AB.

Uluslararası Örgütler ve Güç perspektifinden görünen ise çok net değil aslında. Meseleyle çok boğuşmamak lazım. Eğer bir güç kullanılıyorsa, bu güç kimin olursa olsun, kim tarafından kullanılırsa kullanılsın asıl dikkat edilmesi gereken bu gücün nasıl kullanıldığıdır. İster BM, ister NATO ve isterse AB yani liberal düzenin en etkili siyasi-askeri organizasyonları, illiberal ve hatta oligarşik bir yapıya karşı nasıl bir pozisyon aldılar? Diğer bir ifade ile var olduğunu iddia ettikleri *gücü* nasıl kullandılar? soru bu.

BM'e bakalım. Süpriz olabilir ama Liberal dünya düzeninde sitemin başı BM'dir. Teoride mesela NATO'nun "barış hareketi" meşruiyetini BM'in onayından alır. Bizim örneğimizde BM'in ismi nerede ise hiç geçmiyor. Halbuki bugünkü görüntsünün aksine BM bir yardım kuruluşu değildir. BM Kuruluş Antlaşması'nın ilk maddesinde buyurulan amaçlara göre [iii](#) tabiri caizse BM çarşının bekçisidir.

BM'den, olan olduktan sonra yardım kampanyaları düzenlemesi değil, uluslararası barışı ve güvenliği korumak amacıyla tüm gücü ile hareket etmesi beklenir. Yani BM'den, Rusya'nın tehditler savurduğu dönemde bu tehditleri boşa çıkarması, özellikle askerî olarak sahada daha etkin ortak önlemler alması ve

nihayetinde var olan sorunların barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak çözmesi beklenirdi. Bunların hiçbirini yapmadı, yapamadı. Halbuki bu onun ihdas edilmesindeki asli gaye idi. Ama hep birlikte gördük ki, kriz aşaması da dahil BM hiç ortaya çıkmadı. Hatta sonra çarşı hepten karıştı, ama çarşının bekçisi hala ortalarda yok.

BM'nin aksine *Rusya da Ukrayna da NATO üyesi değil*. Üstelik realistlere göre *açık kapı-open door* politikası ile Ukrayna'yı *ortak-partner* yapan NATO, sürekli Ukrayna'nın NATO üyeliğinin masada olmadığını açıklasa da, *sınırına dayanmış NATO düşüncesine* sebep olarak Putin'i endişelendirdi[[iii](#)] dünyayı akıl almaz bir maceraya itti. Ama yinede Rusya'nın NATO için içerideki düşman tanımına girmediği aşikar, burada nazara vermek istediğimiz şey NATO'nun kendi içindeki *Putingillere* de aslında aynı şekilde davrandığıdır.

NATO, ittifak içerisinden gelen ve demokratik kuruluş değerlerini aşındıran otoriter eğilimler ile ilk kez karşılaşmıyor. İttifak, geçmişte askeri diktatörlükler de gördü[[iv](#)]. Freedom House tarafından 2022 yılında yayınlanan en güncel *Countries and Territories*[[v](#)] raporuna göre, otuz müttefikten yirmi beşi[[vi](#)] hala "özgür" olarak derecelendiriliyor olsa da son on yılda bazı NATO müttefiklerinde vatandaşlarına sağlanan temel hak ve özgürlüklerindeki gerileme çok bariz.

NATO, varoluş değerlerini korumak adına bu üyelerine karşı ne yaptırım uygulayacak ne de üyeliklerini sonlandıracak bir manevelaya sahip değildir. Herkesin malumu NATO'da kararlar *oy birliği-concensus* ile alındığından böylesi bir imkanın yakın gelecekte NATO'nun envanterine girmesi de beklenmiyor[[vii](#)]. Biz her ne kadar, NATO'nun illiberal üyeleri ile mücadelede uygun yaptırım araçları yok, üyelikten çıkarılma gibi bir prosedür yok desek de görünen o ki "*demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayalı olarak halklarının özgürlüğünü, ortak mirasını ve medeniyetini korumaya*"[[viii](#)] kararlı NATO'nun problemlili üyeleri ile mücadele etmek gibi bir niyeti de yok.

AB, bu üçlü arasında illiberal üyeleri ile yani içerideki düşman ile en fazla mücadele eden örgüt durumunda. NATO'da karşımıza çıkan durum gibi yine hem *Rusya hem de Ukrayna AB üyesi değil*. İçeriden gelen tehditlere karşı elinde hiçbirşey olmayan NATO ile kıyaslandığında AB biraz daha silahlıdır. AB Antlaşması'nın 7. maddesi, şartlar oluştuğunda yaptırım olarak AB'ne bir üye devletin belirli haklarını askıya alma imkanı vermektedir. *Ancak belirli haklar askıya alınabilirken, bir devleti birlikten çıkaracak bir mekanizma AB'nde de yoktur*[[ix](#)]. Bu yönü ile durum NATO ile birebir aynıdır.

Nihayetinde filler tepişirken olan çimenlere oluyor. Ukrayna tüm sistemin vebalini ödüyor şu

anda. Sonuç ne olursa olsun bu savaşın ilk kaybedeni Ukrayna oldu. Konuyu danıştığım NATO konusunda uzman bir arkadaşım "Ukrayna, bir daha çok zor görebileceği topraklarını kaybediyor. Dört milyon kişi ülkeyi terk etti, üç milyonu bir daha gelmez ki bu daha büyük kayıptır." diye özetliyor meseleyi.

Savaşın çıkmasını engellemek olan asıl vazifelerini başaramamış olan başta BM olmak üzere uluslararası organizyonlar, buna sebep olan üyeleri hakkında ne yapabilecekler birlikte göreceğiz. Kimsenin şu aralar bu savaşı başlatanın ve onun tahmin edilemez liderinin neş-ü nema bulmasındaki saiklere yani içerisindeki illibarel hareketlere karşı çaresiz kalan liberal yapılanmaya ayıracak vakti yok. Hatta hiç kimse bu konuyu konuşmuyor yada konuşmak istemiyor. Herkes görünürde önce savaşın yayılmasını engellemek ve sonrasında ise faturayı savaşı çıkaran Rusya'ya kesmek peşinde.

"Ukraynaya'ya saldırmaz rasyonel bir liderdir Putin!" diyen ekip şimdilerde *"Putin evet biraz obsesif olabilir ama özünde rasyonel bir liderdir, nükleer seçeneğini aklına bile getirmez!"* diyorlar. Umalım ki bari bu sefer haklı çıksınlar ve bizler bu savaşı da bir şekilde atlatalım. Sonrasında ise faturanın kime, neye kesileceği bir sonraki düzeni de şekillendirecektir.

[i] URL: https://www.cizgiotesi.info/strateji-guvenlik/icerideki-dusman-teori/#_edn4 Erişim tarihi:23.03.2022

[ii] BM Kuruluş Antlaşması ilk maddesi aynen şöyle der: "Birleşmiş Milletler'in amaçlar şunlardır : Uluslararası barışı ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek.

URL: https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf Erişim tarihi:21.03.2022

[iii] Stephen M. Walt, *An International Relations Theory Guide to the War in Ukraine*

URL :

<https://foreignpolicy.com/2022/03/08/an-international-relations-theory-guide-to-ukraines-war/>
Erişim tarihi: 10.03.2022

[iv] NATO, Franco İspanya, Salazar Portekiz gibi cunta rejimleriyle veya Yunanistan ve Türkiye'deki darbe sonrası rejimlerle uğraşma konusunda deneyimlidir . Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana güvenlik ortamı önemli ölçüde değişti .

[v] URL: <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores> Erişim tarihi: 22.03.2022

[vi] Arnavutluk, Macaristan, Karadağ, Kuzey Makedonya "kısmen özgür" ve Türkiye ise "özgür olamayan" ülkeler kategorisinde.

[vii] NATO'nun karar alma mekanizmaları, oy birliği meselesi ve buralarda yaşananlar ile ilgili eğlenceli bir yazıyı belki ilerde paylaşırız sizinle.

[viii] *Kuzey Atlantik Antlaşması, NATO*

URL: https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_17120.htm Erişim tarihi: 24.02.2019
ve

NATO Stratejik Konsepti -2010, Temel Görevler ve İlkeler

URL :

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf Erişim tarihi: 24.02.2019

[ix] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007

URL: <http://data.europa.eu/eli/treaty/lis/sign> Erişim tarihi:23.03.2022